Available online at http://jgu.garmian.edu.krd

Journal of University of Garmian

https://doi.org/10.24271/garmian.19639

ئاستی هۆشیاری مامۆستایانی خوێندنگە بنەڕەتییەکان سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە (Dyslexia) لە خوێندنگە بنەڕەتییەکانی شاری کەلاردا.

هەڵمەت فائق درويش محمود

بەشی باخچەی ساوایان ،کۆلێجی پەروەردەی بنەڕەت، زانکۆی گەرمیان

پێشەکی

گرانی فێربوونی خوێندنەوە یەکێکە لە گرفتە باوەکانی فێربوون کە توشی خوێندکاران دەبێت لە قۆناغەکانی خوێندندا، لەدەرئەنجامدا کاریگەری نەرێنی لەسەر بەدەستهێنانی خوێندکار لە خوێندنگە بەجێدەهێڵێت. ئەم توێژینەوەیە توێژینەوەیەکی وەسفی شیکارییە، ئامانج لێی دیاریکردنی ئاستی هۆشیاری مامۆستایانی خوێندنگە بنەڕەتییەکانە سەبارەت بە گرانیەکانی فێروونی خوێندنەوە، یەکێکیتر لە ئامانجەکانی توێژینەوەکە بریتیە لە لێکۆڵینەوە لە کاریگەری ئەزموونی وانەوتنەوە لە سەر ئاستی هۆشیاری مامۆستایان، فۆرمی ڕاپرسی درووستکرا لەسەر بنەمای توێژینەوەکانی پێشوو هەروەها پێشنیاری پسپۆڕان، بەمەبەستی کۆکردنەوەی زانیارییەکان فۆرمی ڕاپرسییەکە بەشێوەیەکی هەڕەمەکی بەسەر (٩٤) مامۆستای قۆناغی بنەڕەتی لە(١٢) خوێندنگەی بنەڕەتی لە سنووری پەروەردەی شاری کەلار دابەشکرا، دەرئەنجامی توێژینەوەکە دەریخست کە (٧١٪)ی مامۆستایان ئاستی هۆشیارییان باشە سەبارەت بە نیشانەکانی گرانی فێربوونی خوێندنەوە، هەروەها ٢٠٪ی مامۆستایان ئاستی هۆشیارییان مامناوەندە، تەنها (٨٪) لە مامۆستایان ئاستی هۆشیارییان نایابە، هەروەها ئەنجامی توێژینەوەکە سەلماندی کە ئەزموونی وانەوتنەوە کاریگەری ئەرێنی هەیە لەسەرئاستی هۆشیاری مامۆستایان سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە.

Article Info

Received: June, 2019

Revised:August,2019

Accepted: August ,2019

Keywords

گرانیەکانی فێربوون، گرانی فێربوونی خوێندنەوە، ئاستی هۆشیاری.

Corresponding Author

Halmat.mahmood@garmian.edu.krd

پیشەکی

خوێندنەوە و نوسین لە بنەما سەرەکی و گرنگەکانی فێربوونە، هەبوونی کەموکورتی لە هەریەک لەم بوارانەدا کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر بەدەستهێنانی خوێندکاران لە قوتابخانەدا دەبێت، لە جیهاندا (٥-١٠٪)ی خوێندکاران گرفتیان هەیە لە فێربوونی خوێندنەوە و نوسین و هەروەها پرۆسەکانی بیرکاری (Chakravarty,2009). بە دیاریکراوی گرانی فێربوونی خوێندنەوە یەکێکە لە بەربڵاوترین جۆرەکانی گرانی فێربوون لە نێو خوێندکاراندا، ئەم گرانییە هەر لە لەدایکبوونەوە لەگەڵ منداڵدایە، بەڵام ناتوانرێت هەستی پێبکرێت، چونکە کەسی توشبوو بەشێوەیەکی ئاسایی مامەڵە و رەفتار دەکات، تاوەکو ئەو کاتەی کە منداڵ دەخرێتە خوێندنگە ئەوکات توشی گرفتی قورس دەبێتەوە لە فێربوونی پرۆسەکانی خوێندنەوە. توێژینەوەکان دەریان خستووە ئەو خوێندکارانەی کە گرفتی خوێندنەوەیان هەیە توشی کۆمەڵێک گرفتی دەروونی و کۆمەڵایەتی دەبنەوە، کە وایان لێدەکات ڕوبەڕووی گرفت بن لە بەدەستهێنانی قوتابخانە Shultz,2013; Glazzard, 2010; Ingesson, (2007). هەر بۆیە پێویستە زۆر گرنگی بدرێت بە دەستنیشانکردنی ئەو خوێندکارانەی کە گرفتی فێربوونی خوێندنەوەیان هەیە تاوەکو بێبەش نەبن لە پرۆسەی فێربوون، خوێندکاری توشبوو بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە تاوەکو زووتر دەستنیشان بکرێت ئەگەری چارەسەرکردنی کێشەکەی زیاتر دەبێت بە پێچەوانەشەوە ڕاستە(Snowling, 2013). زانایانی بواری دەروونناسی و پەروەردە بەدرێژایی مێژوو پێناسەی جیاوازیان کردووە بۆ گرانی فێربوونی خوێندنەوە، یەکەمین ڕوونکردنەوە بۆ گرانی فێربوونی خوێندندنەوە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی یۆنانییەکان کە وشەی (Dyslexic) بەکارهێناوە (Dys) بە واتای گرفت هەروەها (lexic) بەواتەی وشە (Savage,1985). دیسلێکسیا بریتییە لە گرانی فێربوونی دیاریکراوی خوێندنەوە کە هۆکارەکەی گرفتە لە پرۆسە مێشکییەکان، گرانی فێربوونی خوێندنەوە دەستنیشان دەکرێت لە ڕێگەی هەبوونی گرفت لە ناسینەوەی وشەکان هەروەها گرفت لە

گواستنەوەی هێماکانی نووسین بۆ هێماکانی دەنگ (Vaughn, Bos, & Schumm,2011)، بە تێپەڕبوونی کات و ئەنجامدانی توێژینەوەی نوێ گۆڕانکاری بەسەر پێناسە و چەمکی گرانی فێربوونی خوێندنەوە هاتووە، بە بۆچوونی ڕێکخراوی پزیشکانی دەروونی ئەمریکی، گرانی فێربوونی خوێندنەوە بریتییە لە گرفت لە خوێندنەوەی وشەکان، ئەم کەموکورتیە کاتێک دەردەکەوێت کە خوێندکارێک لە تاقیکردنەوەی بەدەستهێنانی خوێندنەوە نمرەی لاواز بەدەستبهێنێت بە بەراورد بەنمرەی پێشبینیکراو.

(Al-Shidhani&Arora ,2012; Hayiou-Thomas&Snowling,2015) بەهۆی گرنگی و بەربڵاوی گرانی فێربوونی خوێندنەوە توێژینەوەی زۆر کراوە بە ئامانجی باشتر تێگەیشتن لە گرفتەکە و هەروەها چۆنیەتی دەستنیشانکردن و چارەسەرکردنی، هەرچەندە ئەو توێژینەوانەی کراوە بەتەواوی هاوشێوەی ئەم توێژینەوەیە نییە، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ئامانجە گشتییەکانی تویژینەوەکان لەیەکەوە زۆر نزیکن.

(Ness & Southall,2010). توێژینەوەیەکیان ئەنجامدا بە ناونیشانی " زانست و زانیاری و بیروو بۆچوونی مامۆستا سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە" کۆمەڵگەی توێژینەوەکە پێکهاتبوو لە (٢٨٧) مامۆستا لە شاری ئەلەباما- ئەمریکا، ئامانجی توێژینەوەکە بریتیبوو لە دەستنیشانکردنی ئاستی زانست و زانیاری مامۆستایان سەبارەت گرفتەکانی فێربوونی خوێندنەوە، توێژەران هەستان بە دروستکردنی ڕاپرسییەک لەسەر بنەمای پێوەری تایبەت بە نیشانەکانی گرانی فێربوونی خوێندنەوە. دەرەنجامی توێژنەوەکە دەریخست مامۆستایان شارەزایی سەرەتاییان هەیە سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندەوە، بەڵام هەڵە تێگەیشتن و زانیاری هەڵەیان هەبوو سەبارەت بە نیشانەکان و بنەما سەرەکییەکانی گرانییەکانی فێربوون و هەروەها چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵیان.

(Nascimento & Queiroga,2018) توێژینەوەیەکی وەسفی شیکارییان لە بەرازیل ئەنجامدا بە ناونیشانی" زانست و زانیاری مامۆستایانی خوێندنگە بنەڕەتییەکان سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە" کۆمەڵگەی توێژینەوەکە پێکهاتبوو لە مامۆستایانی بنەڕەتی لە شاری ئەبرێو لیما- بەرازیل، چاوپێکەوتن بەکارهێنرا بەمەبەستی کۆکردنەوەی زانیارییەکان لە ڕێگەی کۆمەڵە پرسیارێکی ئاراستەکراو سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندندەوە، ئەنجامی توێژینەوەکە دەریخست کە زۆرینەی مامۆستایان زانیارییان کەمە لەسەر گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوە، سەرەڕای هەبوونی پێشینەیەکی پەروەردەیی باش، بەڵام ئەو پرۆگرامە پەروەردەییانەی کە بۆ مامۆستایان دانراوە هاوکاری مامۆستایان ناکات کە شارەزای نیشانەکانی گرانی فێربوونی خوێندنەوە وهەروەها چۆنێتی مامەڵەکردن لەگەڵ خوێندکاران بن.

لە هیندستان، (Acharya , prasantakumar2015) توێژینەوەیەکیان ئەنجامدا بە ناونیشانی هۆشیاری مامۆستایانی خوێندگە بنەڕەتییەکان سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوە، ئامانجی سەرەکی توێژینەوەکە بریتیبوو لە دەستنیشانکردنی ئاستی هۆشیاری مامۆستایانی خوێندنگە بنەڕەتییەکان سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوە، کۆمەڵگەی توێژینەوەکە پێکهاتبوو لە (٦٠) مامۆستای بنەڕەتی لە ناو شارو گوندەکان، ئەنجامی توێژینەوەکە دەریخست ئاستی هۆشیاری مامۆستایانی خوێندنگە بنەرەتییەکان لاوازە دەربارەی گرانی فێربوون خوێندنەوە.

بە ئامانجی دۆزینەوەی ئاستی هۆشیاری مامۆستایان سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوون لە زانکۆی ئۆهایۆی ئەمریکا، توێژینەوەیەک بە ناونیشانی " ڕوانگەی مامۆستایان سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە" لەلایەن (Chugh , 2011) ئەنجامدرا، کۆمەڵگەی توێژینەوەکە پێکهاتبوو لە مامۆستایانی خوێندنگە بنەڕەتییەکان لە (٦) ناوچەی جیاواز لە ویلایەتی ئۆهایۆ، ئەنجامی توێژینەوەکان دەریخست هەرچەندە مامۆستایان بە شێوەیەکی گشتی ئاستی زانیارییان پەسەندە سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە، بەڵام کۆمەڵێک هەڵە تێگەیشتنیان هەیە دەربارەی نیشانەکانی و چەمکە بنەڕەتییەکانی گرانی فێربوونی خوێندنەوە.

لە کوردستاندا، بەپێی پێویست توێژینەوە لە بوارەکانی پەروەردەی تایبەت نەکراوە بەبەراورد بە وڵاتانی پێشکەوتوو کە گرنگی و بایەخێکی تایبەتیان داوە بەم بوارە، کەمی توێژینەوەی زانستی لەم بوارەدا دەگەڕێتەوە بۆ کەمی پسپۆڕ لە بوارەکەدا، هەربۆیە ئەم توێژینەوە هەوڵدەدات ئاستی هۆشیاری مامۆستایانی خوێندنگە بنەڕەتییەکان سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوە دەستنیشان بکات، چونکە دەروونناسان و پەروەردەکاران کۆکن لەسەر ڕۆڵ و گرنگی مامۆستا لە دەستنیشانکردنی کەسانی خاوەن گرانی فێربوون، هەروەها ئەم توێژینەوە لە کاریگەری ئەزموونی وانەوتنەوەی مامۆستایان لەسەر ئاستی هۆشیارییان دەکۆڵێتەوە.

ڕێبازی توێژینەوە

ئەم توێژینەوەیە توێژینەوەیەکی پەسنی (وەسفی) شیکارییە، توێژەر هەستاوە بە ئامادەکردنی فۆرمی ڕاپرسی لەسەر بنەمای توێژینەوەکانی پێشوو، پاشان بۆ بەهێزکردنی ڕاپرسییەکەو دەستکەوتنی ڕاستی و دروستی، فۆرمی ڕاپرسییەکە ئاراستەی (٥) پرۆفیسۆری یاریدەدەر، دکتۆر، هەروەها مامۆستا لە بوارەکانی پەروەردە و دەروونناسی کرا. پاش وەرگرتنی تێبینی و پێشنیارەکانیان، چەند برگەیەک لە فۆرمی راپرسیەکە گۆڕانکاری بەسەردا هات، پاش وەرگرتنی ڕەزامەندی مامۆستایان لە مانگی (٤) ی (٢٠١٩) فۆرمی ڕاپرسییەکە بەشێوەیەکی هەڕەمەکی دابەشکرا بەسەر (٩٤) مامۆستای ئاستی بنەڕەتی لە (١٢) خوێندنگەی جیاوازدا لەسنوری بەڕێوبەرایەتی پەروەردەی کەلار، ڕاپرسییەکە پێکهاتبوو لە (١٦) بڕگەو بەشێوەی (Likert Scale) پێنج بژاردەی هەبوو، واتە بەرزترین نمرە دەبێت (٨٠) بێت. ئاستەکان دابەشکرا بەسەر نایاب (٦٠-٨٠)، باش(٤٠-٥٩)و مامناوەند (٢٠-٣٩) و هەروەها خوار مامناوەند لە ١٩ وە بۆ خوار. بۆ دەستکەوتنی ڕاستی و دروستی ڕاپرسییەکە توێژەر کرۆنباخ ئەلفای بەکارهێنا، کە ئەنجامەکەی بریتی بوو لە (٠.٧٨١) کە ئەمەش ڕاستی و دروستی ڕاپرسییەکەیە دەسەلمێنێت، بۆ شیکردنەوەی زانیارییە کۆکراوە ئامارییەکان توێژەر پرۆگرامی(SPSS) ی ڤێرژنی ٢٤ی بەکارهێنا.

ئەنجام

ئەنجامی توێژینەوەکە دەریخست کە ٣٠٪ی مامۆستایان ئەزموونیان لە نێوان (٠-٥) ساڵە هەروەها ٤٠٪ی بەشداربووانی توێژینەوەکە ئەزموونی وانەوتنەوەیان لە نێوان (٦-١٠) ساڵە، هەروەها ٢٨٪ی مامۆستایانی بەشداربوو لە توێژینەوەکە ئەزموونی وانەوتنەوەیان لە سەرووی ١١ ساڵە.

خشتەی ژمارە (١) ئەزموونی وانەوتنەوە

		فریکوێنسی	ڕێژەی سەدی	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	کەم ئەزموون (٠-٥) ساڵ	29	30.9	30.9	30.9
	ماماوەند(٦-١٠)ساڵ	38	40.4	40.4	71.3
	ئەزمووندار(١١ ساڵ بۆ سەرەوە)	27	28.7	28.7	100.0
	کۆی گشتی	94	100.0	100.0	

فریکوێنسی و ڕێژەی سەدی بەکارهێنرا بەمەبەستی دەستنیشانکردنی ئاستی هۆشیاری مامۆستایانی خوێندنگە بنەڕەتییەکان سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە، ئاستی هۆشیاری دابەشکرا بەسەر چوار ئاستدا (خوار مام ناوەند)، (ماماوەند)، (باش)، هەروەها(نایاب). ئەنجامی توێژینەوەکە دەریخست ٧١٪ ی مامۆستایانی قۆناغی بنەڕەتی ئاستی هۆشیاریان باشە، ٢٠٪ی ئاستی هۆشیارییان ماماوەندە، هەروەها تەنها ٨٪ لە مامۆستایان ئاستی هۆشیاریان نایابە.

خشتەی ژمارە(٢) ئاستی هۆشیاری مامۆستایانی خوێندنگە بنەڕەتییەکان س گرانی فێربوونی خوێندنەوە

	فریکوێنسی	ڕێژەی سەدی	Valid Percent	Cumulative Percent
ماماوەند	19	20.2	20.2	20.2
باش	67	71.3	71.3	91.5
نایاب	8	8.5	8.5	100.0
Total	94	100.0	100.0	

خشتەی ژمارە (٣) تاقیکردنەوەی وەن وەی ئەنۆڤا (one-way ANOVAI)

Total Score

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1423.008	2	711.504	11.500	.000003
Within Groups	5630.109	91	61.869		
Total	7053.117	93			

بۆ زانینی کاریگەری ئەزموون لەسەر ئاستی هۆشیاری مامۆستایان سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوە، تاقیکردنەوەی وەن وەی ئەنۆڤا بەکارهێنرا، بە پشتبەستن بە (ف) لەسەر ئاستی ١٪ جیاوازی دەرکەوت کە ئەزموون کاریگەری هەیە لەسەر ئاستی هۆشیاری.

هەروەها بۆ دەرخستنی زیاتری جیاوازی لە نێوان هەر ئاستێکی ئەزموون و ئاستی هۆشیاری، تاقیکردنەوەی دەنکن بەکارهێنرا، لەسەر ئاستی ١٪

خشتەی ژمارە (٤)تاقیکردنەوەی دەنکن(جیاوازی لە نێوان ئاستی ئەزموونی وانەوەتنەوە و ئاستی هۆشیاری)

Duncan[a,b]

ئاستەکانی ئەزموونی وانەوتنەوە	ژمارە	Subset for alpha = 0.05: 1	2	3
کەم ئەزموون	29	44.3793		
باش	38		50.0789	
ئەزمووندار	27			54.4074
Sig.		1.000	1.000	1.000

دەرکەوت کە جیاوازی هەیە لە نێوان ئاستەکانی ئەزموون و ئاستەکانی هۆشیاری سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوە.

خشتەی ژمارە (٥)تاقیکردنەوەی دەنکن(جیاوازی لە نێوان ئاستی ئەزموونی وانەوتنەوە و ئاستی هۆشیاری)

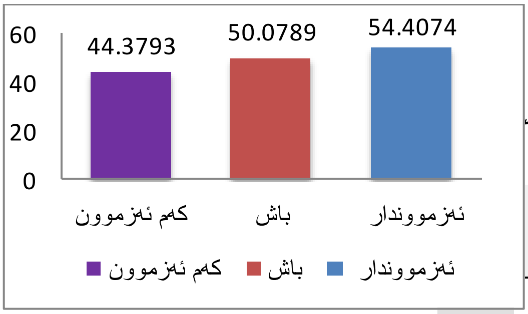

بە ئامانجی دۆزینەوەی پەیوەندی نێوان ڕەگەز و ئاستی هۆشیاری تاقیکردنەوەی پیرسۆن کای سکوێر بەکارهێنرا. ئەنجامی تاقیکردنەوەکە دەریخست هیچ پەیوەندییەکی کاریگەر لە نێوان ڕەگەز و ئاستی هۆشیاری مامۆستایان نییە سەبارەت بە گرانیەکانی فێربوونی خوێندنەوە.

نەخشتەی ژمارە (٦)تاقیکردنەوەی پیرسۆن کای سکوێر (پەیوەندی نێوان ڕەگەز و ئاستی هۆشیاری)

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	1.581[a]	4	.812
Likelihood Ratio	1.897	4	.755
Linear-by-Linear Association	.368	1	.544
N of Valid Cases	94		

شیکردنەوەی ئەنجامەکان

دوای شیکردنەوەی ئامارەکانی توێژینەوەکە دەرکەوت کە (٧١٪)ی مامۆستایانی بەشداربوو لە توێژینەوەکە ئاستی هۆشیاریان سەبارەت بە نیشانەکانی گرانی فێربوونی خوێندنەوە باشە، واتا زۆرینەی مامۆستایان ئاشنان بە بنەما سەرەکیەکانی گرانی فێربوونی خوێندنەوە و دەتوانن هاوکاری توێژەری دەروونی بکەن لە دەستنیشانکردنی کەسانی خاوەن گرانی فێربوون، هەرچەندە زۆرینەی مامۆستایان ئاستی هۆشیارییان باشە سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوە، بەڵام شارەزای مامەڵەو چۆنێتی کارکردن لەگەڵ ئەو خوێندکارانەدا نین، چونکە تەنها (٨٪)ی بەشداربوان ئاستی هۆشیارییان نایابە و دەتوانن ڕێکاری پێویست بگرنەبەر بۆ مامەڵەکردنی لەگەڵ خوێندکارانی توشبوو بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە، ئەنجامی ئەم توێژینەوەیە یەکدەگرێت لەگەڵ دەستکەوتەکانی توێژینەوەی Nascimento& Queiroga, 2018; (Chugh , 2011) کە ئەنجامی توێژینەوەکەیان سەلماندی زۆرینەی مامۆستایان شارەزای بنەما سەرەکییەکانی دەستنیشانکردن و هەروەها مامەڵەکردن لەگەڵ خوێندکارانی خاوەن گرانی فیربوونی خوێندنەوە نین، هۆکاری ئەم ئەنجامە دەکرێت بگەڕێتەوە بۆ بایەخنەدان بە بواری پەروەردەی تایبەت لە سیستەمی پەروەردە و خوێندنی باڵا بەپێ پێویست. هەرچەندە بابەتەکانی پەروەردە و دەروونناسی لەسەرجەم ئەو بەشانەی زانکۆ کە دەرچوانی لە داهاتوودا دەبن بە مامۆستا دەخوێنرێت، بەڵام بە شێوەیەکی لاوەکی تەماشا دەکرێت و گرنگی زۆری پێنەدراوە بەراورد بە بابەتەکانی تر، هەروەها لەو بەشانەی کە دەرچوانی دەبن بە مامۆستا بابەتی پەروەردەی تایبەت بەشێک نیە لە پرۆگرامی خوێندنی زانکۆیان، ئەمەش یەکێکە لە هۆکارەکان کە مامۆستایان بە پێی پێویست ناتوانن مامەڵەی تەندروست لەگەڵ خوێندکاری خاوەن پێداویستی تایبەتدا بکەن.

هەروەها ئەنجامی توێژینەوەکە دەریخست ئەزموونی وانەوتنەوە کاریگەری هەیە لەسەر ئاستی هۆشیاری مامۆستایان دەربارەی گرانیەکانی فێربوونی خوێندنەوە، بەواتای تاوەکو ئەزموونی وانەوتنەوەی مامۆستا زیاتر بێت ئاستی هۆشیاری مامۆستایان سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوە زیاتر دەکات، بەپێی ئەنجامی توێژینەوەکە ئەو مامۆستایانەی کە ئەزموونی وانەوتنەوەیان لە نێوان (١-٥) ساڵە ئاستی هۆشیارییان سەبارەت بە گرانییەکانی فیربوونی خوێندنەوە کەمترە بە بەراورد بەو مامۆستایانەی کە ئەزموونی وانەوتنەوەیان لە نێوان (٦-١٠) ساڵە، هەروەها ئەو مامۆستایانەی کە ئەزموونیان لە سەرووی (١١) ساڵە، ئاستی هۆشیارییان زیاترە لە دوو ئاستەکەی تری ئەزموونی وانەوتنەوە، ئەم ئەنجامەش پشتگیری توێژینەوەی Moothedath&Vranda, 2015; Rudiyati, &Mumpuniarti, 2017) دەکات کە کاریگەری ئەزموونی وانەوتنەوەی لەسەر ئاستی هۆشیاری مامۆستایان سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوونی خوێندنەوەی پشتڕاست کردووەتەوە، هۆکاری ئەم ئەنجامە دەگەڕێتەوە بۆ گرنگی ئەزموونی وانەوتنەوە، چونکە تاوەکو مامۆستایان ئەزموونی وانەوتنەوەیان زیاتربێت شارەزاتر دەبن لە دەستنیشانکردنی گرفتە پەروەردەیی و فێرکردنەکانی خوێندکار، ئەزموون دەبێتەهۆی فراونکردنی زانست و زانیاری مامۆستایان، چونکە مامۆستایان لە کاتی وانەوتنەوەدا ڕووبەڕوی خوێندکاری جیاواز لە ڕووی توانای هزری و جەستەیی و هەروەها دەروونی دەبنەوە، کە لە سەرەتادا ئاسان و ڕوون نیە مامەڵەکردن لەگەڵیاندا، بەڵام بەتێپەڕبوونی کات بەهۆی دووبارە ڕوبەڕووبونەوەی ئەوگرفتانە باشتر دەتوانن مامەڵەی لەگەڵدا بکەن.

یەکێکیتر لە ئامانجەکانی توێژینەوەکە بریتیبوو لە دەستنیشانکردنی جیاوازی نێوان ڕەگەز و ئاستی هۆشیاری، ئەنجامی توێژینەوەکە دەریخست هیچ جیاوازییەکی ئاماری نییە لە نێوان ڕەگەز و ئاستی هۆشیاری، واتا جیاوازی ڕەگەزی هیچ کاریگەرییەکی نەبووە لەسەر ئاستی هۆشیاری مامۆستایان سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە، دەکرێت هۆکاری نەبوونی ئەم جیاوازە بگەرێتەوە بۆ نەبوونی خولی راهێنان بۆ مامۆستایان دەربارەی گرانیەکانی فێربوون لە سەرجەم دامودەزگاکانی پەروەردە و فێربوون بەبێ جیاوازی ڕەگەزی.

دەرئەنجام و راسپاردە

گرانی فێربوونی خوێندنەوە یەکێکە لە گرفتە باوەکانی خوێندن کە تووشی منداڵان دەبێت هەر لە سەرەتای تەمەنی چوونە باخچەی ساوایان و خوێندنگە، زۆرێک لەمامۆستایانی خوێندنگە بنەرەتییەکانی شاری کەلار ئاستی هۆشیارییان باشە دەربارەی نیشانە سەرەتاییەکانی گرانی فێربوونی خوێندنەوە، بەڵام دووچاری گرفت دەبن کاتێک ڕووبەڕووی خوێندکارێک دەبنەوە کە خاوەن گرانی فێربوونی خوێندنەوەیە، ئەویش بەهۆی نەبوونی شارەزایی لە شێوازی مامەڵەکردن و هەروەها چۆنێتی هاوکاریکردنی ئەو جۆرە خوێندکارانە، تەنها ڕێژەیەکی زۆر کەم لە مامۆستایان ئاستی هۆشیارییان نایابە و دەتوانن بە دروستی مامەڵە بکەن لەگەڵ ئەو خوێندکارانەی کە گرانی فێربوونی خوێندنەوەیان هەیە. هەروەها ئەو مامۆستایانەی کە ئەزموونی وانەوتنەوەیان زۆرە ئاستی هۆشیاریان سەبارەت بە گرانی فێربوونی خوێندنەوە باشترە بە بەراورد بەو مامۆستایانەی کە ئەزموونی وانەوتنەوەیان کەمترە. پێشنیار دەکرێت کە توێژینەوەی زیاتر بکرێت سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوون بە گشتی و گرانی فێربوونی خوێندنەوە بە دیاریکراوی بە ئامانجی تیشکخستنەسەر لایەنەکانی دیکەی ئەم بوارە، یەکێکیتر لە رێگەچارەکان بریتییە لە کردنەوەی خولی ڕاهێنان بۆ مامۆستایان و توێژەرانی دەروونی و کۆمەڵایەتی سەبارەت بە گرانییەکانی فێربوون و چونێتی مامەڵەکردنی لەگەڵ خوێندکارانی توشبوو، هەروەها گرنگیدان بە پەیوەندی بەهێزی نێوان دەستەی خوێندنگەکان و خێزانی خوێندکارانی توشبوو بەمەبەستی باشتر هاوکاریکردنیان، چونکە هەبوونی پەیوەندیەکی تەندرووست کاریگەری راستەوخۆی هەیە لەسەر بەرەوپێشچوونی ڕێڕەوی چارەسەرکردنی گرفتەکانیان، لە ئاستی خوێندنی باڵادا پێویستە بابەتی پەروەردەی تایبەت بخوێندرێت لەسەرجەم ئەو بەشانەی کە دەرچوانی دەبن بە مامۆستا لە داهاتوودا، ئەمەش بە ئامانجی زیاتر ئاشناکردنیانە بە بابەتەکانی پەروەردەی تایبەت بە گشتی و گرانیەکانی فێربوون بە تایبەتی.

Rudiyati, S., Pujaningsih, P., &Mumpuniarti, M. (2017).Teacher Knowledge and Experience Dealing with Students with Learning Disabilities in Inclusive Elementary School and Implications to Learning Accommodation and Modification.In *1st Yogyakarta International Conference on Educational Management/Administration and Pedagogy (YICEMAP 2017).*Atlantis Press.

Savage, John F (1985). *Dyslexia : understanding reading problems.* J. Messner, New York. Retrieved from :https://trove.nla.gov.au/work/18914794?q&versionId=44612624

Shultz.J. (2013) The dyslexia-stress-Anxiety connection. Retrieved May 13,2019, From, www.dyslexiaida.org.

Snowling, M. J. (2013). Early identification and interventions for dyslexia: a contemporary view. *Journal of Research in Special Educational Needs*, *13*(1), 7-14.

Thompson, P. A., Hulme, C., Nash, H. M., Gooch, D., Hayiou-Thomas, E., &Snowling, M. J. (2015). Developmental dyslexia: predicting individual risk. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *56*(9), 976-987.

Tunmer, W., &Greaney, K. (2010). Defining dyslexia. *Journal of learning Disabilities*, *43*(3), 229-243.

Vaughn, S., Bos, C. S., &Schumm, J. S. (2011). *Teaching students who are exceptional, diverse, and at risk in the general education classroom*. Upper Saddle River, N.J: Pearson Education.

سەرچاوەکان

Acharya ,P. (2015) , A study of the awareness of secondary schools teachers towards language learning difficulties of students. *Scholarly Journal for Interdisciplinary Studies.* 26 (4), *2889-2898.*

Al-Shidhani, T. A., &Arora, V. (2012).Understanding dyslexia in children through human development theories. *Sultan Qaboos University Medical Journal*, *12*(3), 286.

Chakravarty, A. (2009).TaareZameen Par and dyslexic savants. *Annals of Indian Academy of Neurology*, *12*(2), 99.

Chugh, S. (2011).Teachers' perceptions of students with late emerging reading disabilities. *Iowa State University Digital Repository.*
https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1371&context=etd

Glazzard, J. (2010). The impact of dyslexia on pupils' self-esteem. *Support for learning*, *25*(2), 63-69.

Ingesson, S. G. (2007). Growing up with dyslexia: Interviews with teenagers and young adults. *School Psychology International*, *28*(5), 574-591.

Moothedath, S., &Vranda, M. N. (2015).Knowledge of primary school teachers in identifying children with learning disabilities. *Disability, CBR & Inclusive Development*, *26*(3), 68-76.

Nascimento, I. S. D., Rosal, A. G. C., &Queiroga, B. A. M. D. (2018).Elementary school teachers' knowledge on dyslexia. *Revista CEFAC*, *20*(1), 87-94.

Ness, M. K., &Southall, G. (2010). Preservice Teachers' Knowledge of and Beliefs About Dyslexia. *Journal of Reading Education*, *36*(1).